

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СЬОГОДЕННІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сукач О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету економіки і менеджменту
Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова
м. Черкаси, Україна*

Вища освіта, як і більшість галузей, наразі знаходиться у незадовільному стані та потребує впровадженню значних реформ, освітнього, організаційного та інноваційного характеру. Проблематика вищої освіти, яка вже тривалий час перебуває у полі зору, як науковців, так і практиків, підсилена новими викликами – ковідними обмеженнями та дистанційною формою навчання. Результати опитувань та звітування вишів щодо успішності студентів вказують на зниження якості навчання. Чинників, що вплинули на такий результат безліч, тут і організація навчання, підготовленість професорсько-викладацького складу та спроможність самих студентів. Варто зупинитись й на звичайному людському чиннику, коли заняття не проводились із групами менше 5 осіб і значна частина матеріалу спрямовувалась на самостійне опрацювання. Проте, не слід забувати й той момент, що не всі студенти мають здатність до самонавчання.

Незначна кількість студентів у групах зумовлена значною масовістю відкриття закладів вищої освіти, які як «гриби після дощу» з'являлись на початку 2000-х рр. (рис. 1). Також, варто зазначити, що у цей період було відкрито безліч філіалів, структурних підрозділів по всій Україні, а певні заклади освіти II рівня переатестовувались у ЗВО III рівня. Відтак, університети, академії, інститути було відкрито навіть у невеличких населених пунктах, а кількість студентів – захмарною (рис. 1).

Наразі, в Україні спостерігається зменшення кількості закладів вищої освіти, адже частина з них залишилась на тимчасово окупованих територіях, а частина припинила своє існування внаслідок скорочення студентів, неспроможності фінансування тощо. Так, зокрема, було закрито значну частину філій та відбулась реорганізація ЗВО.

Так, за 2014–2021 н.р. кількість закладів вищої освіти скоротилась на 58,13%, у той час, як кількість здобувачів вищої освіти зменшилась на 61,96% (табл. 1). Скорочення студентів відбулось у результаті, як

демографічної ситуації (зменшення кількості випускників), так і виїзду студентів за кордон на навчання.

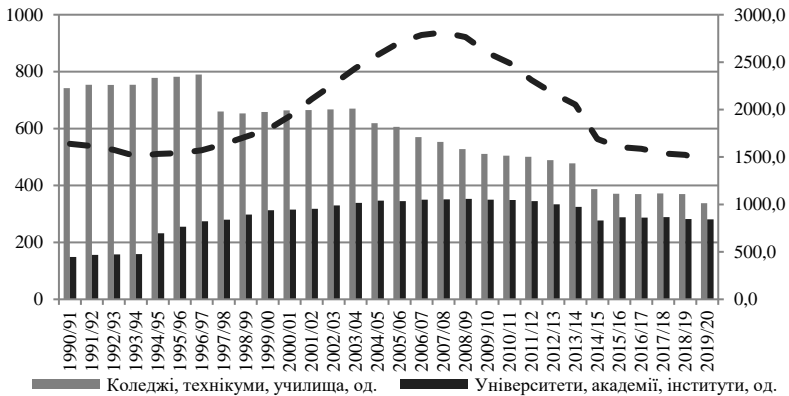

Рис. 1. Динаміка закладів освіти та студентів у 1990–2020 рр.

*інформація за 2014–2021 рр. наведена без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано автором за даними <https://ukrstat.gov.ua> [1]

Подальша демографічна криза, скорочення чисельності випускників шкіл, відтік майбутніх абітурієнтів за кордон зумовлюють появу ще одного негативу у вищій школі. А саме, вищі заклади освіти намагаються залучити максимальну кількість абітурієнтів пропонуючи різноманітні програми «лояльності» та зберегти кожного, хай і «неуспішного» студента, особливо це стосується контрактної форми навчання. Такий підхід, як результат, призводить до видачі папірця, а не підготовки фахівців, які поповнюють ряди безробітних з дипломом.

Політика скорочення кількості освітніх закладів системи вищої освіти, а також їх численних філій має на меті підняти престижу вищої школи, зміцнення цінність диплома про вищу освіту та покращення якості освіти у вищій школі. З подальшою підтримкою такої ініціативи, у березні 2022 р. Спілка ректорів України у відкритому листі до міністра освіти та науки України Сергія Шкарлета запропонувала ще додаткове зменшення кількості закладів вищої освіти в Україні, та направила законопроект «Про забезпечення конкурентоспроможності університетів України» [3].

ЗВО та контингент здобувачів вищої освіти у 2014–2021 рр.

	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Кількість закладів, од.	664	659	657	661	652	619	515	386
державній та комунальній	520	525	527	533	529	504	395	283
приватній та корпоративній	144	134	130	128	123	115	120	103
Кількість студентів, осіб	1689226	1605270	1586754	1538565	1522250	1439706	1141889	1046669
денною	1153293	1141291	1140100	1119061	1098749	1045049	829705	764382
питома вага, %	68,27	71,10	71,85	72,73	72,18	72,59	72,66	73,03
вечірньою	4797	3822	3312	3225	3089	2913	1877	1586
заочною (у т.ч. дистанційною та екстернатною)	531136	460157	443342	416279	420412	391744	310307	280701
питома вага, %	31,44	28,67	27,94	27,06	27,62	27,21	27,17	26,82
Кількість студентів у розрахунку на 10000 населення	393	375	373	363	361	343	271	255

*інформація за 2014–2021 рр. наведена без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними <https://ukrstat.gov.ua> [1] та ДНУ «Інститут освітньої аналітики» [2]

Основною тезою законопроекту є «забезпечення високої якості української вищої освіти та її максимальне включення у відбудову зруйнованої російськими загарбниками України, перерозподіл обмежених фінансових ресурсів з утримання мережі на якість освіти» та скорочення кількості закладів вищої освіти державної і комунальної форми власності з 300 до 112-115, що сприятиме концентрації людських, фінансових та матеріальних ресурсів для підвищення якості підготовки фахівців в Україні [3].

У сучасних реаліях, гостро постає питання подальшого реформування освіти, а саме по формування конкурентних вимог підготовки затребуваних на ринку праці фахівців. Одним з таких напрямів, наразі, є акредитування освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти. Процес акредитування передбачає низку вимог, як для закладу освіти щодо організації навчання, так і результатів навчання. Зокрема, наявність профільного професорсько-викладацького складу, сучасних освітніх програм та інтегрованих навчальних планів, мобільність студентів щодо обрання певних навчальних компонент, сучасні засоби навчання, методики викладання та практична підготовка здобувачів вищої освіти. Саме відповідність визначеним критеріям й дає змогу ЗВО здійснювати підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Однією з проблем, яка на сьогодні присутня у вищій школі є автономія закладів. Вона, як і більшість нововведень, залишається лише на папері, що підтверджено організацією дистанційної форми навчання у період карантину та військових дій на території України. Так, у університети, замість того, щоб підлаштувати навчальний процес під умови карантину, продовжували очікувати вказівок від Міністерства освіти і науки України, яке, у свою чергу розробило певні рекомендації, переклавши всю відповідальність на ЗВО. Що у результаті призвело, як зазначалось раніше, до зниження якості навчання. Відтак, актуальним залишається використання закладами освіти повної автономії, щодо організації навчального процесу, формування результатів навчання та компетентностей випускників.

Проте, варто зазначити, що університети, й надалі, мають конкурентну перевагу перед іншими видами навчання, оскільки для роботи в багатьох компаніях досі потрібен диплом про вищу освіту.

Список використаних джерел:

1. Освіта. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/osv_htm
2. ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/>
3. Ректори пропонують скоротити кількість ВНЗ в Україні. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rektori-proponujut-skorotiti-kilkist-vnz-v-ukrajini.html>